

Nr 129

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag; given Stockholms slott den 16 mars 1962.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag bestämdes, att familjerättsliga, periodiska underhållsbidrag med hänsyn till penningvärdets fall skulle utgå med förhöjning efter vissa angivna procent-satser. En ytterligare sådan höjning genomfördes år 1957 genom ändringar i nämnda lag. I propositionen föreslås, att återigen en generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen skall genomföras. Enligt förslaget skall den sammanlagda förhöjningen utgöra för bidrag som blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare ett-hundratio procent, under något av åren 1941—1946 åttiofem procent, under något av åren 1947—1950 sjuttio procent, under år 1951 fyrtiofem procent, under något av åren 1952—1955 trettio procent, under något av åren 1956 och 1957 tjugo procent samt under något av åren 1958 och 1959 tio procent av beloppet. Vidare föreslås i förenklande syfte att, om öretal uppkommer vid beräkning av förhöjningens belopp, detta skall avrundas till närmast lägre hela krontal. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1962.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om
höjning av vissa underhållsbidrag**

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

Är någon pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, och har bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före *den 1 januari 1955* eller genom avtal som slutits före sagda dag, skall med hänsyn till penningvärdets fall bidraget utgå med förhöjning enligt vad nedan stadgas.

Vad nu — — — — — angivna grunder.

2 §.

Förhöjningen skall utgöra, där bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare *nittio procent*, under något av åren 1941—1946 *femtiofem procent*, under något av åren 1947—1950 *fyrtiofem procent*, under år 1951 *tjugo procent* och under något av åren 1952—1954 *tio procent* av beloppet.

Är någon pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, och har bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före *den 1 januari 1960* eller genom avtal som slutits före sagda dag, skall med hänsyn till penningvärdets fall bidraget utgå med förhöjning enligt vad nedan stadgas.

Förhöjningen skall utgöra, där bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare *ett-hundratio procent*, under något av åren 1941—1946 *åttiofem procent*, under något av åren 1947—1950 *sjuttio procent*, under år 1951 *fyrtiofem procent*, under något av åren 1952—1955 *trettio procent*, under något av åren 1956 och 1957 *tjugo procent* samt under något av åren 1958 och 1959 *tio procent* av beloppet.

Uppkommer öretal vid beräkning av förhöjningens belopp, skall detta avrundas till närmast lägre hela kronantal.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1962 men skall icke äga tillämpning på bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

¹ Senaste lydelse av 1 och 2 §§ se SFS 1957:176.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *ytterligare generell höjning av familjerättsliga underhållsbidrag* samt anför därvid följande.

Genom lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag stadgades med hänsyn till den försämring av penningvärdet, som ägt rum under det andra världskriget och tiden därefter, förhöjning efter angivna procentsatser av vissa familjerättsliga underhållsbidrag. En ytterligare sådan förhöjning genomfördes år 1957 genom ändringar i nämnda lag, varvid hänsyn togs till den fortsatta penningvärdeförsämring som inträtt till och med år 1956.

I en vid 1961 års riksdag väckt motion (II: 182) föreslogs dels att med hänsyn till den fortsatta penningvärdeförsämringen en ny generell uppräknings skulle ske snarast möjligt av sådana familjerättsliga underhållsbidrag, som avses i 1952 års lag, dels att frågan om generell uppräknings av dylika underhållsbidrag på grund av den allmänna standardhöjningen måtte utredas. Med anledning av motionen har riksdagen i skrivelse den 18 april 1961, nr 153, anhållit om en översyn av 1952 års lag. Vidare har riksdagen i skrivelsen hemställt, att motionen måtte, i vad den avser en uppräknings av underhållsbidrag på grund av standardhöjningen, överlämnas till familjerättskommittén för att i denna del beaktas vid kommitténs fortsatta arbete.

I sistnämnda avseende har Kungl. Maj:t genom beslut den 12 maj 1961 förordnat i enlighet med riksdagens hemställan.

Vad angår frågan om ytterligare generell uppräknings av vissa familjerättsliga underhållsbidrag på grund av penningvärdeförsämringen har inom justitiedepartementet i september 1961 upprättats en promemoria med förslag härom.

Över promemorian har yttranden avgivits av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms rådhusrätt, socialstyrelsen, överståthållarämbetet (efter hörande av barnavårdsnämnden i Stockholm, styrelsen för Stockholms stads rättshjälpsanstalt och statens socialvårdskon-sulent i första distriktet), socialpolitiska kommittén, Föreningen Sveriges härads-hövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsam-

fund, Svenska socialvårdsförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Jag anhåller nu att få upptaga det i promemorian framlagda förslaget till behandling.

Gällande bestämmelser

Makar, som är förenade i bestående äktenskap, har enligt *giftermålsbalken* (GB) underhållsskyldighet mot varandra (GB 5: 2 och 3). Vid hemskillnad, men också i andra fall, kan make av rätten åläggas att utge underhållsbidrag till andra maken (GB 11: 25, 5: 5 och 5: 7). Makarna kan också sluta avtal om utgivande av underhållsbidrag.

Vid äktenskapsskillnad äger rätten ålägga ena maken att utge underhållsbidrag till den andra (GB 11: 26). Sådant bidrag kan bestämmas till visst belopp, som den underhållsskyldige har att en gång för alla utge till den berättigade. Engångsbidrag är likväl en sällsynt form för bidragsskyldighetens fullgörande. I allmänhet utgår bidrag på särskilda tider (periodiska bidrag). Även i detta fall kan makar själva reglera frågan genom avtal.

Dom å underhållsbidrag eller avtal därom är självfallet i princip bindande för makarna. I vissa fall kan emellertid påkallas jämkning av sålunda bestämt bidrag. Huvudstadgandena härom återfinns i GB 11: 28 och 11: 29. Enligt det senare lagrummet kan avtal, som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om underhållsbidrag, på ena makens talan jämkas under förutsättning dels att avtalet är uppenbart obilligt för den maken och dels att avtalet ej slutits under hemskillnad. För att klander av ifrågavarande slag skall kunna upptagas till prövning, måste det väckas senast i skillnadsmålet, om äktenskapsskillnad sker efter hemskillnad, men eljest inom ett år från det skillnad i äktenskapet meddelades.

Jämkningsreglerna i GB 11: 28 avser både avtal mellan makarna och avgöranden, som träffats av domstol. Enligt huvudregeln i första stycket, vilken äger tillämpning på underhåll både under hemskillnad och efter äktenskapsskillnad, äger rätten, utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det. Dock gäller det undantaget, att endast när synnerliga skäl är därtill underhållsbidrag till frånskild make må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Regeln är icke tvingande utan kan sättas ur kraft genom avtal mellan makarna. Icke ovanligt är, att i avtal om underhållsbidrag meddelas bestämmelse, varigenom bidragets belopp automatiskt anpassas till ett förändrat penningvärde, sådant detta kommer till uttryck i någon vald index (s. k. indexklausul). Enligt andra stycket i lagrummet är

jämkningsregeln ej tillämplig, när bidrag till frånskild makes underhåll utgått i form av engångsbelopp.

Även beträffande bidrag till make i bestående äktenskap utan hemskillnad finns vissa jämkningsregler (GB 5: 9 och 10).

Underhållsskyldighet i övrigt på familjerättslig grund föreligger enligt åtskilliga stadganden i *föräldrabalken* (FB) samt i ett särskilt fall enligt bestämmelse i giftermålsbalken. Även i hithörande fall kan den förpliktade av rätten åläggas eller genom avtal åtaga sig att utge underhållsbidrag. Sådant bidrag kan tillkomma barn i äktenskap (GB 5: 5; FB 7: 2 och 3), adoptivbarn (FB 7: 5), barn utom äktenskap (FB 7: 2 och 3), makes barn i tidigare gifte (FB 7: 4), makes adoptivbarn (FB 7: 5), makes barn utom äktenskap (FB 7: 4), fader eller moder (FB 7: 3) samt adoptant (FB 7: 5). Underhållsskyldigheten skall i allmänhet fullgöras genom periodiska bidrag. I vissa fall kan dock engångsbidrag förekomma.

Även förevarande underhållsbidrag kan av rätten jämkas i vissa fall. Till en början gäller att avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet, som grundas på angivna bestämmelser i *föräldrabalken*, ej utgör hinder för den underhållsberättigade att göra gällande rätt till högre bidrag (FB 7: 7); beträffande underhåll till barn utom äktenskap är avtal dock under vissa förutsättningar bindande för den berättigade. Vidare äger rätten, utan hinder av vad som blivit bestämt om underhållsbidrag genom dom eller genom avtal, som enligt vad nyss sagts är bindande jämväl för den underhållsberättigade, annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkallar det (FB 7: 8); talan om jämkning må dock ej föras beträffande sådant bindande avtal om underhåll till barn utom äktenskap som nyss sagts, där avtalet gällt utgivande av engångsbelopp. Avtal, som makar med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad slutit om underhåll till barn, må jämkas under enahanda förutsättningar som anges i GB 11: 29 (FB 7: 9). Utan hinder av vad rätten jämlikt GB 5: 5 beslutit om underhållsbidrag till barn äger rätten annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkallar det (GB 5: 9).

Giftermålsbalkens ifrågavarande underhållsregler gäller, helt eller i tillämpliga delar, också beträffande makar som ingått äktenskap före balkens ikraftträdande (lagen om införande av nya giftermålsbalken 5 § 1 och 3 mom.). Anförda bestämmelser i *föräldrabalken* avser också barn som fötts innan denna balk trätt i kraft (lagen om införande av *föräldrabalken*).

Lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag är — enligt den ändrade lydelse av lagen, som trätt i kraft den 1 juli 1957 — tillämplig i fall, då någon är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utge bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant samt bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före den 1 januari 1955 eller genom avtal som slutits före sagda dag.

Sådant bidrag skall med hänsyn till penningvärdets fall utgå med viss förhöjning. Stadgandet härom äger dock ej tillämpning, om domen eller avtalet innehåller föreskrift, att bidraget skall vid nedgång i penningvärdet eller ökning av den bidragspliktiges inkomster utgå med förhöjning enligt angivna grunder (1 §). Den i lagen stadgade förhöjningen utgör, där bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare, 90 procent, under något av åren 1941—1946 55 procent, under något av åren 1947—1950 45 procent, under år 1951 20 procent och under något av åren 1952—1954 10 procent av beloppet (2 §). Rätten äger emellertid, utan hinder av vad som stadgas i 1952 års lag, på yrkande förordna annorlunda om bidragsskyldigheten, när det föranleds av de i giftermålsbalken eller föräldrabalken givna reglerna om underhållsbidrag. Om bidraget slutligt blir bestämt till lägre belopp än som följer av 1952 års lag, får rätten även, om särskilda skäl är därtill, förordna om återbetalning helt eller delvis av utgiven förhöjning (3 §).

Departementspromemorian

Beträffande *m o t i v e n* för ifrågavarande lagstiftning erinras i departementspromemorian om att syftet med 1952 års lag varit att genom automatiskt verkande lagregler bereda dem, som är berättigade till familjerättsliga underhållsbidrag, skydd mot sådana väsentligt ändrade förhållanden, som består i en inträffad försämring av penningvärdet. Genom lagen befrias de bidragsberättigade från att behöva ta initiativ till en höjning, och nedgången av penningvärdet föranleder inte så många processer om jämkning av tidigare fastställt underhållsbidrag, som man eljest skulle få räkna med. Lagstiftningen har sålunda motiverats såväl av processekonomiska som sociala skäl. Huvudvikten har dock lagts på de sociala skälen. Flertalet av dem, som är beroende av familjerättsliga underhållsbidrag, utgörs av ensamma mödrar, vilka erhållit ringa eller ingen del i den allmänna välståndsökningen. Dessa skulle ofta hellre än att öppna rättegång nöja sig med oförändrat bidrag.

I promemorian framhålles vidare, att den generellt verkande uppräkningsen av familjerättsliga underhållsbidrag har genomförts i anslutning till de förändringar i penningvärdet, som avspeglats i de av socialstyrelsen uträknade serierna av levnadskostnadsindex och allmän konsumtionsprisindex. När det gäller storleken av den procentuella förhöjning, varmed de särskilda bidragen skall utgå, har en indelning valts efter de år då bidragen faststälts. Vid tillkomsten av 1952 års lag ansågs, med hänsyn till att förhöjningen endast skall gälla såsom en presumtion och därför bestämts schablonmässigt, att förhöjningen icke borde skänka full kompensation för penningvärdets fall. En alldeles särskild försiktighet ansågs påkallad i fråga om de äldre bidragen, emedan man hade att räkna med att en anpassning skett å ömse sidor till det efter hand sänkta realvärdet och de individuella förändringar som ägt rum vid sidan av penningvärdets förändringar är

desto fler och större ju längre tid, som förflutit sedan bidragsbeloppet fastställdes.

Vid den höjning av procenttalen, som genomfördes år 1957 utgick man från att höjningen i princip borde motsvara levnadskostnadsfördyringen. Beträffande de äldsta bidragen ansågs dock fortfarande skäl föreligga att hålla höjningen något i underkant.

I promemorian redovisas penningvärdets förändringar från år 1935. Levnadskostnadernas och detaljprisnivåns förändringar mättes tidigare med hjälp av fem olika indexserier, nämligen levnadskostnadsindex med direkta skatter och sociala förmåner med dels juli 1914 och dels år 1935 som basperioder, levnadskostnadsindex utan direkta skatter och sociala förmåner med samma basperioder samt socialstyrelsens (tidigare riksbankens) allmänna konsumtionsprisindex med år 1935 som basperiod. Levnadskostnadsindex enligt 1935 års serie utan direkta skatter och sociala förmåner beräknades officiellt t. o. m. september 1955, medan de fyra övriga serierna endast fullföljdes t. o. m. juni 1954.

I följande av socialstyrelsens statistiska byrå sammanställda, i promemorian redovisade tabell (tabell 1) återges de fem serierna fr. o. m. år 1935 — kompletterade t. o. m. april 1961 med hjälp av vissa approximativa omräkningstal — samt dessutom konsumentprisindex, som beräknas månadsvis fr. o. m. juli 1954. Konsumentprisindex har för tiden 1935—juni 1954 beräknats genom en omräkning av levnadskostnadsindex enligt 1935 års serie utan direkta skatter och sociala förmåner.

I en i det följande från promemorian återgiven sammanställning (tabell 2), som avser tiden till och med april 1961 och upprättats av socialstyrelsens statistiska byrå, har byrån i kol. 5 upptagit förslag till ändrade procenttal för höjning av underhållsbidrag. Då konsumtionsprisindex upphörde att beräknas i juni 1954 och en framskrivning av serien med hjälp av konsumentprisindex i längden ansetts otillfredsställande, har vid bedömningen av procenttalens storlek använts konsumentprisindex för uträkning av indexökningen fram till april 1961 (tabell 2). I kol. 3 har den genomsnittliga indexökningen för varje år till april 1961 angivits. Kol. 4 anger de genomsnittliga stegringstalen dels för de i 1952 års lag nu tillämpade årsgrupperna, varvid dock en uppdelning skett av årsgruppen 1947—50, och dels för årsgrupperna 1955—56 och 1957—59. Vid bestämmandet av de i sammanställningen föreslagna procenttalen har hänsyn tagits till en trolig indexökning fram till december 1961. Konsumentprisindex hade vid tidpunkten för departementspromemorians upprättande stigit till 163. Med anledning härav har i promemorian framräknats ändrade siffror, vilka i tabell 2 upptagits inom parentes.

I promemorian erinras om att vid bedömandet av huruvida levnadskostnadsökningen varit av den storleksordning, att den motiverat en generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen, de sociala skälen tidigare ställts i främsta rummet. Alltför stor försämring av penningvärdet som för-

Tabell 1

År	Levnadskostnadsindex				Konsumtionsprisindex 1935 = 100	Konsumentprisindex 1949 = 100
	juli 1914 = 100		1935 = 100			
	utan skatter m. m.	med skatter m. m.	utan skatter m. m.	med skatter m. m.		
1935.....	155	156	100	100	100,0	61
1936.....	157	158	101	101	100,6	61
1937.....	161	162	104	104	103,6	63
1938.....	165	166	106	106	105,2	64
1939.....	169	171	109	109	107,5	66
1940.....	190	192	123	123	122,5	74
1941.....	215	218	139	139	141,7	84
1942.....	232	236	150	151	154,7	91
1943.....	235	239	152	153	158,5	92
1944.....	234	241	151	154	158,2	91
1945.....	233	241	151	154	157,5	91
1946.....	234	243	151	155	160,3	91
1947.....	240	257	156	164	162,1	94
1948.....	252	261	163	167	172,4	98
1949.....	256	265	166	170	175,9	100
1950.....	259	269	168	172	177,7	101
1951.....	300	320	194	205	207,5	117
1952.....	324	353	210	226	223,0	126
1953.....	328	354	212	227	224,1	128
1954.....	330	353	214	226	227	129
1955.....	339	363	220	232	233	133
1956.....	356	381	231	243	245	139
1957.....	372	398	241	254	255	145
1958.....	388	415	251	265	268	152
1959.....	391	418	254	268	269	153
1960.....	407	436	264	278	280	159
1960 dec.	410	438	266	280	282	160
1961 april	415	444	269	284	285	162

utsättning för en höjning av bidragen har inte ansetts böra krävas, då för den som är beroende av underhållsbidrag för sin egen eller för sina barns försörjning varje förbättring av bidraget är av betydelse samt då underhållsbidrag till barn utom äktenskap och skilsmässobarn i åtskilliga fall utgår med belopp, som ter sig orimligt låga.

I promemorian anföres vidare.

Efter genomförandet av 1957 års lagändring har den allmänna prishöjningen fortsatt. Att erhålla en entydig bild av penningvärdeförsämringen är givetvis svårt. Resultatet av de beräkningar som göres är beroende på vilka jämförelsetal man väljer. Första lagutskottet har som utgångspunkt tagit sådana underhållsbidrag, beträffande vilka någon förhöjning icke skett, å ena sidan enligt de ursprungliga bestämmelserna, å andra sidan enligt 1957 års lagändring. Därvid har utskottet konstaterat, att konsumentprisindex för januari 1961 (161) överstiger genomsnittliga index för år 1955 (133) med samma procental, 21 procent, som index vid 1956 års utgång (142) överstiger genomsnittliga index för år 1951 (117). Utskottet har därav dragit den slutsatsen att levnadskostnaderna stegrats i samma utsträckning som år 1957 ansågs böra föranleda en uppräknings av underhållsbidragen. Dessa siffror kan kompletteras med index för aug. 1961, som är 163, varvid en 23-pro-

Tabell 2

1	2	3	4	5
År	Konsument- prisindex	Indexökning i % till april 1961	Genomsnittlig indexökning i % till april 1961	Förslag till ändrade höj- ningar för un- derhållsbidrag
1935.....	61	166 (167)	151 (153)	100
1936.....	61	166 (167)		
1937.....	63	157 (159)		
1938.....	64	153 (155)		
1939.....	66	145 (147)		
1940.....	74	119 (120)	80 (81)	80
1941.....	84	93 (94)		
1942.....	91	78 (79)		
1943.....	92	76 (76)		
1944.....	91	78 (79)		
1945.....	91	78 (79)		
1946.....	91	78 (79)		
1947.....	94	72 (73)	69 (70)	70
1948.....	98	65 (66)		
1949.....	100	62 (63)	61 (62)	60
1950.....	101	60 (61)		
1951.....	117	38 (39)	38 (39)	40
1952.....	126	29	27	30
1953.....	128	27		
1954.....	129	26		
1955.....	133	22 (23)	20	20
1956.....	139	17		
1957.....	145	12	8 (9)	10
1958.....	152	7		
1959.....	153	6 (7)		
1960.....	159	2 (3)		
1961 apr.....	162	0		
(1961 aug.).....	(163)			

centig indexstegring erhålles i förhållande till år 1955. Även andra siffror kan utväljas av de i det föregående återopade prisindexserierna. Sålunda kan det vara av intresse att jämföra genomsnittliga konsumentprisindex år 1956 (139) och senaste index, d. v. s. för aug. 1961 (163). Med ledning härav kan levnadskostnaderna beräknas ha ökat fram till aug. 1961 med drygt 17 procent.

Det nu sagda synes enligt vad som anförts i promemorian ge vid handen, att en ytterligare höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen är motiverad. Vid bestämmandet av storleken av förhöjningen torde anledning saknas att frångå nu gällande schablonmässiga indelning i ett relativt litet antal årsgrupper med samma procentuella kompensation inom varje grupp. Två årsgrupper anses böra tillkomma, nämligen 1955—56 och 1957—59. I övrigt lämnas den nuvarande gruppindelningen oförändrad.

Vid bedömningen av procenttalens storlek har liksom vid 1957 års lagänd-

ring utgångspunkten för det i promemorian framlagda förslaget varit, att höjningen i princip skall helt motsvara levnadskostnadsfördyringen men att höjningen beträffande de äldsta bidragen bör hållas något i underkant.

Enligt dessa grunder och med ledning av de i det föregående redovisade tabellerna föreslås i promemorian, att uppräknigen av underhållsbidragen skall ske på följande sätt:

		Förhöjning i procent	
		nu	förslag
Avtal slutna	1940 eller tidigare	90	100
»	» 1941—1946	55	80
»	» 1947—1950	45	65
»	» 1951	20	40
»	» 1952—1954	10	30
»	» 1955—1956	—	20
»	» 1957—1959	—	10

Det förutsattes, att en efter förslagens framläggande inträffad ytterligare försämring av penningvärdet beaktas vid det slutliga bestämmandet av procentsatserna.

I samband med den föreslagna höjningen av de familjerättsliga underhållsbidragen har i departementspromemorian behandlats fråga om avrundning av bidragsbeloppen till hela krontal. Denna fråga har aktualiserats genom en inom delegationen för pensionsutbetalning upprättad promemoria.

I sistnämnda promemoria hänvisas dels till att riksdagens revisorer år 1958 föreslagit, att förutsättningarna för en övergång till örelös redovisning inom statsförvaltningen närmare skall prövas, dels till att 1959 års riksdag ställt sig positiv till förslaget (skrivelse nr 235). Vidare påpekas att örelös utbetalning den 1 juli 1959 införts beträffande den statliga personalpensioneringen. Det framhålles emellertid, att vissa beslut om införsel förorsakar, att örebelopp skall redovisas i samband med utbetalning av statlig personalpensionsförmån. Det är därvid i regel fråga om beslut om införsel av underhållsbidrag, som enligt 1952 års lag skall utgå med procentuell förhöjning. I promemorian betonas, att det — bl. a. med hänsyn till överförande av utbetalningarna till maskinell behandling — för de myndigheter, som har att besluta om utbetalning av personalpensionsförmåner, är synnerligen angeläget att icke i några fall behöva redovisa örebelopp. Därför ifrågasättes, huruvida inte regler borde meddelas av innebörd att vid bestämmande av förhöjda underhållsbidrag avrundning till helt antal kronor skall göras.

I departementspromemorian framhålles, att underhållsbidragen i domar och avtal i regel är fastställda att utgå månadsvis med belopp på jämna tiotal kronor men att det även förekommer, att beloppen slutar på femtal kronor. Även de i 1952 års lag bestämda procenttalen slutar på tio- eller femtal. Vid tillämpningen av nämnda lag utgår belopp på helt krontal endast då såväl bidragsbeloppet som procenttalet slutar på jämnt tiotal.

Vidare anföres i promemorian.

Uppräkningen av de familjerättsliga underhållsbidragen måste såsom i olika sammanhang framhållits med nödvändighet ske schablonmässigt. De belopp som utgår i underhållsbidrag med tillämpning av 1952 års lag är därför icke uttryck för en exakt avvägning i det enskilda fallet. Redan med hänsyn härtill framstår det som naturligt att beloppen utgår i hela krontal. Härtill kommer praktiska skäl av den art som framhållits av delegationen för pensionsutbetalning. Det är sålunda en allmän strävan att vid redovisning undvika öretal.

Två alternativ kan tänkas, nämligen att avrunda beloppet till närmast lägre hela krontal eller att avrunda beloppet till närmaste hela krontal eller, om det slutar på 50 öre, till närmast högre hela krontal. Det första alternativet har valts exempelvis i 48 § lagen om försäkring för allmän tilläggs-pension (motsvaras av 16 kap. 3 § förslaget till lag om allmän försäkring). Det andra alternativet har valts när det gäller den statliga personalpensioneringen. I enkelhetens intresse synes en avrundning till närmast lägre hela krontal vara att föredra. Att därigenom en något lägre kompensation erhålles — skillnaden blir dock mycket liten — synes i fall av tveksamhet kunna beaktas vid procenttalens fastställande.

På grund av vad sålunda anförts föreslås, att vid beräkningen av det belopp, varmed familjerättsligt underhållsbidrag enligt 1952 års lag skall höjas, en avrundning sker till närmast lägre hela krontal.

I promemorian framlägges ett utkast till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i 1952 års lag. Enligt lagutkastet skall procenttalen höjas i enlighet med vad som anförts i det föregående. Vidare föreslås, att till 2 § skall läggas ett nytt stycke av innehåll att om öretal uppkommer vid beräkning av förhöjningens belopp, detta skall avrundas till närmast lägre krontal. Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1962 men skall icke äga tillämpning på bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

Yttrandena

Departementsförslaget godtages i h u v u d s a k av samtliga remissorgan med undantag av *socialpolitiska kommittén*, vilken så gott som genomgående förordar högre procenttal inom de olika årsgrupperna än de i promemorian föreslagna.

Kommittén har låtit utföra en statistisk stickprovsundersökning rörande personer med socialhjälp under april månad 1959. Undersökningen utvisar bl. a. följande. Antalet frånskilda kvinnor med socialhjälp motsvarade 14,5 procent av hjälpfallen. Av dessa kvinnor hade 58 procent minderåriga barn. Antalet ogifta kvinnor med barn motsvarade 2,5 procent av samtliga i undersökningen ingående fall. I förhållande till sin andel av befolkningen är de frånskilda kvinnorna starkare representerade bland socialhjälpstagarna än andra kategorier. Ungefär en tredjedel av de ensamma kvinnor med barn, som fått socialhjälp vid undersökningstillfället, hade erhållit underhållsbidrag för barnen och 6 procent underhållsbidrag också för egen del. Av de kvinnor, som ägde rätt till underhållsbidrag för barnen, hade endast omkring hälften i verkligheten fått bidrag från mannen. Det uppburna under-

hållsbidraget uppgick under undersökningsmånaden till 156 kronor i genomsnitt per fall för dem, som erhållit bidrag. Per barn var genomsnittsbidraget 80 kronor. Bidragsförskott utgick till drygt hälften av de ensamma kvinnorna med barn. Nära 85 procent av de ensamma kvinnorna med barn fick socialhjälp till uppehållet i allmänhet. — En utredning, som gjorts beträffande socialhjälpen i Stockholm, utvisar liknande resultat.

Kommittén understryker, att de frånskilda och ensamstående mödrarna ofta är i en svår situation och att en bidragande orsak härtill måste vara, att underhållsbidragen utgår med för låga belopp eller att bidragen inte betalas av den underhållspliktige.

Kommittén anför vidare.

En generell uppräknig av underhållsbidragen enligt förslaget i promemorian förbättrar givetvis till en del ställningen för de grupper som mer eller mindre är hänvisade till att leva på underhållsbidrag. Ett återställande av bidragens realvärde är nödvändigt. En schablonmässig uppräknig av bidragen med hänsyn till ökningen i levnadskostnaderna ger emellertid relativt små belopp och löser under inga förhållanden den ekonomiska situationen för ifrågavarande grupper. Även efter en automatisk uppräknig torde de frånskilda och ensamstående mödrarna i betydande omfattning behöva anlita socialhjälpen för sin försörjning. Det kan vidare göras gällande, att de inte genom den föreslagna uppräknigen erhåller någon kompensation för eftersläpningen under åren 1957—1961. Härtill kommer att den föreslagna höjningen av procentsatserna är beräknad med hänsyn till prisutvecklingen fram till augusti 1961. Man bör räkna med att en ytterligare prisstegring kan komma att inträffa, bl. a. på grund av den föreslagna omsättningsskattehöjningen. Att samtidigt en barnbidragshöjning sker förändrar inte den relativa försämringen i de underhållsbidragsberättigades situation. Angivna omständigheter talar för en större generell uppräknig än som föreslagits i promemorian.

Kommittén framhåller även, att de flesta grupper i samhället inte endast fått kompensation för prisstegringar utan därjämte även en icke obehörig standardhöjning. Man synes med hänsyn härtill inte behöva begränsa sig till endast ett återställande av realvärdet vid en generell uppräknig av underhållsbidragen. Det bör finnas möjlighet att gå därutöver. Även angivna förhållanden anser kommittén tala för en större generell uppräknig än den föreslagna.

Med anledning bl. a. av de resultat, som framkommit i 1959 års socialhjälpundersökning, finner socialpolitiska kommittén det slutligen angeläget, att frågan om underhållsbidragen snarast utredes och prövas. En tanke, som därvid närmare bör prövas, är om minimibelopp för bidragen borde lagstadgas. Vidare bör prövas, om man kan finna andra regler än de nuvarande för en anpassning av bidragen efter prisutvecklingen och former för en justering av bidragen även efter den allmänna välståndsökningen. Underhållsbidragen bör enligt kommittén bestämmas och justeras automatiskt.

En anknytning av underhållsbidragen till förändringarna i den allmänna lönenivån har ifrågasatts även av *Landsorganisationen i Sverige* och av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*.

Föreningen Sveriges stadsdomare erinrar om att föreningen i samband med 1957 års ändringar i 1952 års lag framhållit önskvärdheten av en utredning angående möjligheten att anknyta underhållsbidragens storlek till levnadskostnaderna, så att en automatisk reglering av bidragen kunde komma till stånd. Föreningen anser fortfarande, att denna utväg bör prövas.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund uttrycker förhoppningen, att för framtiden en översyn av underhållsbidragen göres med kortare intervaller.

Rörande detaljutformningen har departementsförslaget i huvudsak tillstyrkts av remissorganen. I vissa avseenden har emellertid avvikande meningar uttalats.

Socialpolitiska kommittén föreslår i likhet med socialstyrelsens statistiska byrå (jfr tabell 2) en uppdelning av den nuvarande årsgruppen 1947—1950 på två grupper. Socialstyrelsen uttalar däremot, att den avvikelse, som i departementspromemorian gjorts i förhållande till statistiska byråns förslag, närmast är att anse som en lämplighetsfråga och därför inte föranleder någon erinran från styrelsens sida. Även beträffande de nya årsgrupperna förordar socialpolitiska kommittén en annan indelning än den som föreslagits i departementspromemorian.

Hovrätten för Nedre Norrland, socialpolitiska kommittén, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Landsorganisationen i Sverige och Yrkeskvinnors riksförbund förordar en högre procentsats än vad departementsförslaget innehåller beträffande årsgrupp 1940 och tidigare. Hovrätten över Skåne och Blekinge anser däremot, att de skäl, som vid tidigare generella uppräknings anförts för att beträffande de äldsta bidragen hålla höjningen något i underkant, inte ha förlorat sin giltighet. Enligt hovrätten synes fastmera samma skäl nu tala för att även beträffande de under tiden 1941—1946 bestämda bidragen — vilka numera torde utgå i huvudsak endast till frånskild make — en något lägre kompensation lämnas än som motsvarar penningvärdeförsämringen. På grund härav föreslår hovrätten, att höjningen av dessa bidrag sättes lägre än som föreslagits i promemorian, lämpligen till 70 %.

Förslaget om avrundning av beloppen till hela kronor har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan. Stockholms rådhusrätt och socialpolitiska kommittén har dock förordat, att avrundningen göres till närmast högre kronor.

Departementschefen

Den år 1952 tillkomna lagen om höjning av vissa underhållsbidrag avser att bereda personer, som är berättigade till familjerättsliga underhållsbidrag, kompensation för värdeförsämring, som bidragen undergått till följd av prisutvecklingen. Syftet har därvid främst varit att tillgodose de frånskilda och ensamstående mödrarna och deras barn, vilka merendels lever i små ekonomiska förhållanden. Genom lagen har de underhållsberättigade fått sina bidrag höjda utan att de själva — med utnyttjande av de möjligheter i detta avseende, som giftermålsbalken och föräldrabalken erbjuder — behövt ta

initiativ därtill. Härigenom har ifrågavarande lagstiftning otvivelaktigt fyllt en angelägen social uppgift.

År 1957 beslöts med hänsyn till den fortsatta penningvärdeförsämringen vissa ändringar i 1952 års lag. Ändringarna innebar, att de underhållsbidrag, som redan omfattades av lagen, ytterligare höjdes samt att lagen, som ditintills avsett underhållsbidrag, fastställda genom dom eller avtal under år 1950 eller tidigare, utsträcktes till att gälla även bidrag, vilka bestämts under åren 1951—1954.

Den generellt verkande uppräknigen av underhållsbidragen har genomförts i anslutning till de förändringar i penningvärdet, som avspeglats i de av socialstyrelsen uträknade serierna av levnadskostnadsindex och allmän konsumtionsprisindex. Uppräknigen har skett genom procentuell förhöjning av det ursprungligen fastställda bidragsbeloppet. Vid bestämmandet av storleken av denna förhöjning har bidragen indelats i grupper efter de år, då de blivit fastställda. Enligt lagens nu gällande lydelse skall förhöjningen utgöras, om bidragets belopp blivit bestämt under år 1940 eller tidigare 90 procent, under något av åren 1941—1946 55 procent, under något av åren 1947—1950 45 procent, under år 1951 20 procent och under något av åren 1952—1954 10 procent av beloppet. Den reglering av underhållsbidragens storlek, som sålunda skett, är emellertid icke absolut bindande. Rätten äger nämligen på yrkande av den underhållsberättigade eller den underhållsskyldige förordna på annat sätt om bidragsskyldigheten, när det föranleds av de i giftermålsbalken eller föräldrabalken givna reglerna om underhållsbidrag.

Sedan 1961 års riksdag i anledning av en härom väckt motion anhållit om översyn av 1952 års lag, har inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria, vari föreslagits en förnyad allmän uppräknig av familjerättsliga underhållsbidrag. Förslaget grundar sig — liksom det år 1957 genomförda — på den fortsatta prisutvecklingen och avser att ge kompensation för den värdeförsämring av underhållsbidragen, som inträtt på grund härav. Genom nämnda motion aktualiserades emellertid även frågan om uppräknig av familjerättsliga underhållsbidrag på grund av den allmänna standardhöjningen. I denna del hemställde riksdagen, att motionen måtte överlämnas till familjerättskommittén för att beaktas vid kommitténs fortsatta arbete, och genom beslut den 12 maj 1961 har Kungl. Maj:t förordnat i överensstämmelse härmed. Enligt vad jag inhämtat pågår inom kommittén utredning av den sålunda väckta frågan. När kommitténs ställningstagande härtill föreligger, kan ett mera enhetligt bedömande göras av de spörsmål, som sammanhänger med en allmän höjning av familjerättsliga underhållsbidrag. Intill dess torde — med tillämpning av samma metod, som tidigare använts — uppräknigen av bidragen få anslutas till vad som är motiverat med hänsyn till penningvärdeförsämringen.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget innebär en ytterligare förhöjning av de underhållsbidrag, som redan omfattas av 1952 års lag. Härutöver föreslås en generell uppräknig av bidrag, som fastställts under åren 1955—1959. Sistnämnda bidrag har därvid fördelats på två årsgrupper,

av vilka den ena avser bidrag, fastställda åren 1955 och 1956, och den andra bidrag, som bestämts under åren 1957—1959; för de äldre bidragen har gällande årsgruppering bibehållits oförändrad. De procenttal, med vilka bidragen föreslås höjda, har beräknats på grundval av konsumentprisindex för augusti 1961, då indextalet var 163. Enligt förslaget skall förhöjningen av bidragen utgöra, där bidragets belopp blivit bestämt under år 1940 eller tidigare 100 procent, under något av åren 1941—1946 80 procent, under något av åren 1947—1950 65 procent, under år 1951 40 procent, under något av åren 1952—1954 30 procent, under något av åren 1955 och 1956 20 procent och under något av åren 1957—1959 tio procent av beloppet. I promemorian föreslås slutligen, att vid beräkningen av det belopp, varmed bidrag skall höjas, en avrundning skall ske till närmast lägre hela krontal.

Vid remissbehandlingen har flertalet remissorgan godtagit förslaget. Från några håll förordas emellertid vissa jämkningar däri. I fråga om årsgrupperingen av underhållsbidragen har sålunda socialpolitiska kommittén föreslagit, att den nuvarande årsgruppen 1947—1950 delas i två samt att bidrag, fastställda under år 1957, föres till samma grupp som de vilka blivit bestämda under åren 1955 och 1956. Kommittén — som i sitt remissvar räknat med fortsatta prisstegringar, bl. a. på grund av den då föreslagna höjningen av den allmänna varuskatten — har vidare förordat uppräknings av bidragen med högre procenttal än de i promemorian föreslagna; yrkande härom har beträffande de till den äldsta årsgruppen hänförliga bidragen framförts även av vissa andra remissorgan. Inom de av kommittén förordade årsgrupperna har denna föreslagit följande procenttal, nämligen 120 för årsgruppen 1940 och tidigare, 90 för årsgruppen 1941—1946, 80 för årsgruppen 1947—1948, 70 för årsgruppen 1949—1950, 50 för år 1951, 40 för årsgruppen 1952—1954, 25 för årsgruppen 1955—1957 och 10 för årsgruppen 1958—1959. I fråga om underhållsbidrag, som bestämts under tiden 1941—1946, har en remissmyndighet förordat, att höjningen begränsas till 70 procent. Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att den i promemorian föreslagna avrundningen av beloppen till hela krontal ej föranlett annan erinran än att ett par remissorgan förordat, att avrundningen göres till närmaste högre krontal.

Vid bedömningen av frågan om en generell uppräknings av de familjerättsliga underhållsbidragen bör i första hand beaktas, att de som är beroende av dessa bidrag lever i små ekonomiska förhållanden och att därför varje förbättring av bidragen är av betydelse. Det kan vidare icke bestridas, att underhållsbidragen till barn utom äktenskap och till skilsmässobarn i åtskilliga fall utgår med belopp som inte på långt när är tillräckliga. Någon tvekan kan därför inte råda om att en ny generell uppräknings av de familjerättsliga underhållsbidragen nu bör ske.

Uppräkningen torde såsom föreslagits i departementspromemorian böra avse bidrag, som fastställts under år 1959 eller tidigare. Förhöjningen av de i dom eller avtal fastställda underhållsbidragen bör beräknas med utgångspunkt från konsumentprisindex sådant detta föreligger sedan år 1954 och från tiden dessförinnan kan erhållas genom omräkning av levnadskostnads-

index enligt 1935 års serie utan direkta skatter och sociala förmåner. Sedan promemorian upprättades har konsumentprisindex stigit ytterligare. Det senast framräknade index-talet, vilket avser januari 1962, är 167. Detta tal bör läggas till grund vid uppräknningen av underhållsbidragen. Den prisutveckling, som avspeglar sig i nämnda tal, innebär en genomsnittlig indexökning för åren 1935—1940 med 159 procent, för åren 1941—1946 med 86 procent, för åren 1947—1950 med 70 procent, för år 1951 med 43 procent, för åren 1952—1954 med 31 procent, för åren 1955 och 1956 med 23 procent och för åren 1957—1959 med 11 procent. För vart och ett av åren 1955—1959 utgör den procentuella indexökningen respektive 26, 20, 15, 10 och 9 procent.

I fråga om den i departementspromemorian föreslagna uppdelningen av underhållsbidragen i vissa årsgrupper har jag — mot bakgrunden av den redovisade procentuella indexökningen — icke funnit anledning att frångå förslaget i vidare mån än att jag anser, att de under åren 1952—1955 fastställda bidragen bör hänföras till samma grupp, att bidrag, som bestämts under åren 1956 och 1957, bör bilda en grupp och att detsamma bör gälla bidrag, vilka fastställts under åren 1958 och 1959.

Beträffande storleken av den förhöjning av underhållsbidragen, som nu bör komma till stånd, vill jag erinra om att vid de tidigare generella uppräkningsarna skäl ansetts föreligga att hålla förhöjningen något i underkant, när det gällt de äldsta bidragen. Man har nämligen i fråga om dessa bidrag — som numera endast i undantagsfall avser underhåll till barn — räknat med att en anpassning skett å ömse sidor till det efter hand sänkta realvärdet, och vidare har framhållits, att de individuella förändringar som ägt rum vid sidan av penningvärdets förändringar är desto fler och större ju längre tid som förflutit sedan bidragsbeloppet fastställdes. Dessa synpunkter torde alltså förtjäna beaktande.

På grund av det anförda föreslår jag, att förhöjningen av de familjerättsliga underhållsbidragen skall — räknat från och med den 1 juli 1962 — utgöra, om bidragets belopp bestämts under år 1940 eller tidigare 110 procent, under något av åren 1941—1946 85 procent, under något av åren 1947—1950 70 procent, under år 1951 45 procent, under något av åren 1952—1955 30 procent, under något av åren 1956 och 1957 20 procent samt under något av åren 1958 och 1959 10 procent av beloppet.

Såsom föreslagits i departementspromemorian torde det belopp, varmed förhöjning skall ske, böra avrundas till närmast lägre hela kronotal.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats härvid fogade förslag¹ till *lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

¹ Förslaget, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelämnats.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

**Ur protokollet:
Margit Hirén**

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 13 mars 1962.

N ä r v a r a n d e:

**justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.**

Enligt lagrådet den 13 mars 1962 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 2 mars 1962, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av lagbyråchefen O. Rainer.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 13 mars 1962 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 2 mars 1962 remitterade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margit Hirén